

per Joan Pizà Grau

PINSA

Fringilla coelebs

Toponímia i noms científics

Introducció

Durant el nostre recorregut, farem servir la **toponímia**, és a dir, els noms dels llocs que els nostres avantpassats van posar a cada racó, com ara "Binifaldó", "Menut" o "Puig Tomir". Aquests noms sovint descriuen perfectament el paisatge, l'ús de la terra o les plantes i animals que hi trobaven, i són una part essencial de la nostra identitat cultural.

Però també introduïrem els **noms científics**, com *Olea europaea* per a l'ullastre o *Quercus ilex* per a l'alzina. Aquests noms, en llatí i universals, permeten a tots els científics del món, independentment de l'idioma que parlem, saber exactament de quina espècie estem parlant, evitant confusions. Així doncs, us convidam a observar la riquesa del paisatge de la Serra, a reflexionar sobre la diversitat de topònims que l'identifiquen i a utilitzar els noms científics com a eina clau per entendre i comunicar la seva biodiversitat. Comencem el viatge!

CA BINIFALDO

Noms populars

Cerambyx cerdo

ARRIQUER

Noms populars

Antigament, als pobles i en l'àmbit rural, hi havia un coneixement generalitzat de les plantes que ens envoltaven. Els boscos de la Serra eren el gran rebost de l'illa, ja que, a més d'extreure'n matèria primera bàsica per a la nostra subsistència —com ara carbó, calç, aigua o gel—, les plantes tenien moltíssimes funcions: alimentació, cuina, condiments, elaboració de begudes, aliment per als animals, usos medicinals, ornamentals, etc.

Tot i això, a partir dels anys seixanta i setanta, aquests coneixements botànics tradicionals, arrelats al món rural, es van anar perdent. Segurament per diversos motius: l'entrada del turisme, la crisi del món agrari, l'auge dels productes de la indústria farmacèutica, la globalització... Tot plegat ha fet que moltes d'aquestes plantes deixassin d'aprofitar-se, caiguessin en desús i, per tant, que aquests coneixements no es transmetessin a les generacions posteriors.

No obstant això, no podem deixar de reivindicar el gran coneixement de la biodiversitat i del medi natural que tenien els nostres padrins i repadrins. Per aquest motiu, un dels pilars que tenim al CA Binifaldó, a l'hora d'acompanyar l'alumnat en la interpretació del nostre paisatge, és la transmissió de coneixements de botànica popular.

Els noms que es posaven a les plantes servien, en primer lloc, per diferenciar-les les unes de les altres i per referir-se a cada planta de manera clara i concisa. Era molt important distingir les plantes comestibles de les verinoses per exemple. Els

criteris populars que s'empraven eren diversos i, principalment, feien referència a l'aparença (estepa blanca, per les seves fulles blanquinoses), a les funcions atribuïdes (estepa d'escurar o estepa blanca) o a al·lusions a animals relacionats amb la planta (escanyacabrs o estepa de mart, rapa de porc...).

En molts casos, aquesta terminologia popular pot donar peu a confusions. Com és sabut, en tots les llenguatges naturals hi ha paraules polisèmiques (amb més d'una accepció, és a dir, termes que tenen més d'una referència) o termes equívocs (paraules que poden dur a la confusió). Un exemple il·lustratiu d'això és el de l'estepa llimonenca. A Mallorca es distingeix entre l'estepa llimonenca (de fulles primes i allargades) i l'estepa negra (de fulles més petites i rodones), mentre que a Eivissa anomenen “estepa negra” allò que nosaltres coneixem com a estepa llimonenca.

Per evitar totes aquestes confusions i malentesos —no només dins una mateixa llengua, sinó sobretot entre llengües diferents—, s'empren els noms científics de cada espècie. L'objectiu principal de la creació dels noms científics és el de donar a cada espècie animal o vegetal un únic nom universal. Aquest és l'objectiu precís dels llenguatges artificials, com poden ser també les matemàtiques o la lògica formal, crear símbols amb l'objectiu d'evitar qualsevol ambigüitat. Així, símbols com $+$, ∞ o $\sqrt{\quad}$ no donen lloc a cap confusió, ja que tenen sempre una referència i un significat molt concret. Això és el que anomenem termes unívocs.

Exemples

Exemple de l'esmentat:

Nom popular o comú en català:

Estepa llimonenca, morisca, negra.

En castellà: Jaguarzo negro.

Nom científic: *Cistus monspeliensis*

Nom comú o popular en català :

estepa negra, estepa borrera, estepa borda. En castellà: Jaguarzo morisco.

Nom científic: *Cistus salviifolius*.

ESTEPA LLIMONENCA

Cistus monspeliensis

CA BINIFALDÓ

Noms científics

BRUC

Erica arborea

Noms científics

La metodologia per elaborar els noms científics de plantes i animals es basa en un sistema universal anomenat nomenclatura binomial, establert per Carl von Linné (**Linnaeus**) al segle XVIII.

1. Nomenclatura binomial: l'estructura bàsica

Cada espècie rep **dos noms en llatí o llatinitzats**:

1. Gènere

2. Epítet específic (espècie)

👉 Exemple:

- *Homo sapiens*
- **Homo** = gènere
- **sapiens** = espècie

2. Regles formals d'escriptura

- Sempre s'escriuen **en cursiva** (o subratllats si és a mà).
- El **gènere** comença amb **majúscula**.
- L'**epítet específic** va en **minúscula**.
- Sovint s'hi afegeix el **nom de l'autor** i l'any (sobretot en textos científics).

👉 Exemple:

- *Quercus ilex* L.
(L. indica Linné)

3. Com es trien els noms?

Els noms poden fer referència a:

a) Característiques de l'organisme

- Forma, color, mida...
- Exemple: *albus* (blanc), *magnus* (gran)

b) Hàbitat o lloc d'origen

- Exemple: *canariensis* (de les Canàries)

c) Persona homenatjada

- Científic, descobridor...
- Exemple: *darwinii*

d) Comportament o propietats

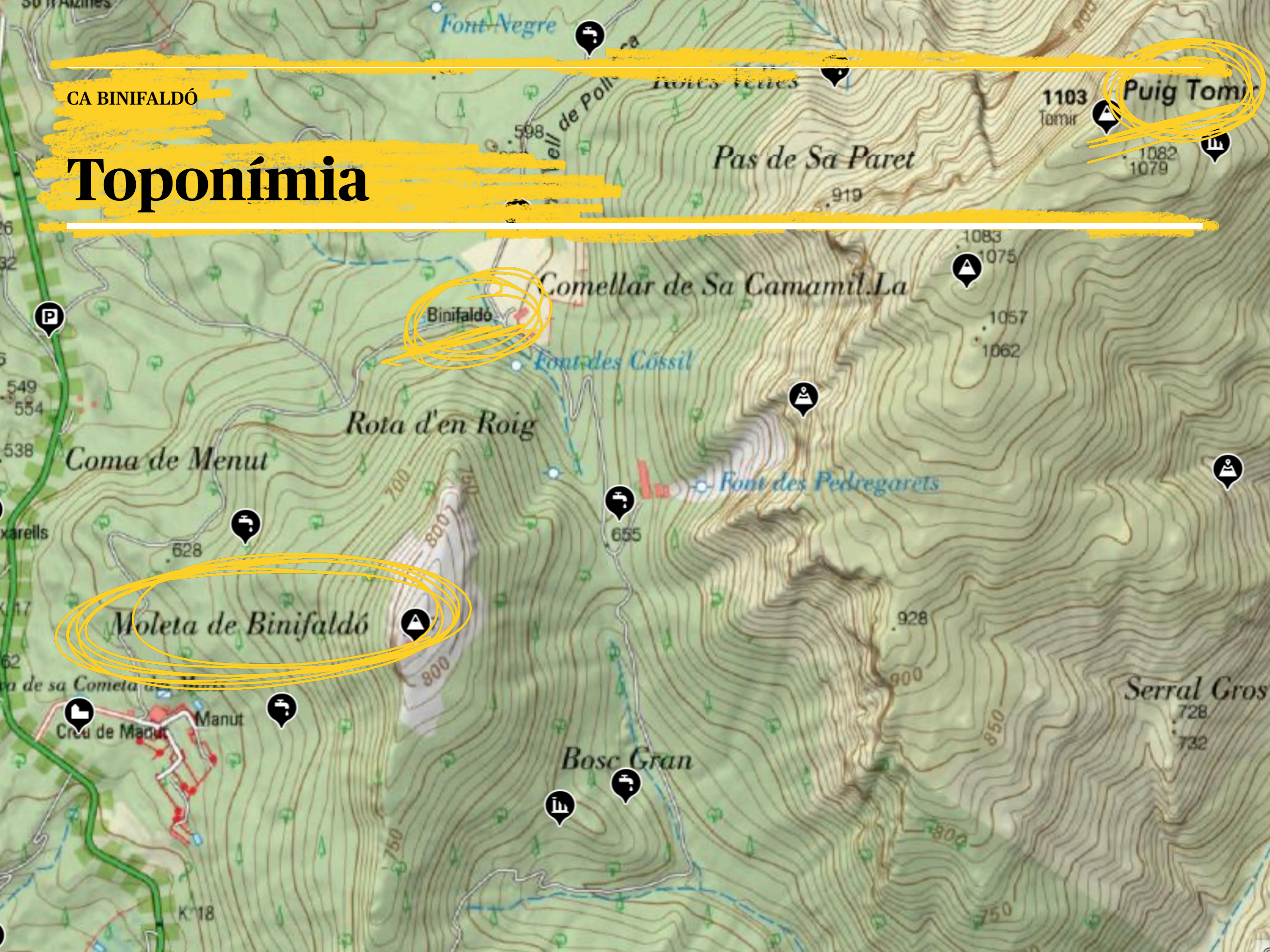
- Exemple: *officinalis* (ús medicinal)

4. Per què és important?

- ✓ Evita confusions entre llengües
- ✓ Cada espècie té **un únic nom universal**
- ✓ Facilita la comunicació científica arreu del món

CA BINIFALDÓ

Toponímia

Toponímia

La toponímia de la Serra de Tramuntana no és només un llistat de noms en un mapa; és el **fòssil viu de la nostra història**. Cada puig, font, coma o pas té un nom que ens explica qui va passar per allà, quina llengua parlava o quins recursos aprofitava. Aprendre toponímia és aprendre a "llegir" el paisatge de la Serra: des de l'herència àrab de les alqueries i els rafals, fins a la descripció física més pura del terreny que feien els carboners i pastors. Amb aquesta activitat, volem que l'alumnat deixi de veure "muntanyes" per començar a veure un territori amb identitat i memòria.

Bibliografia

Vicens, Gabriel. *Boscs a l'interior de Mallorca-Natural i cultura*.
Edicions Documenta Balear, Palma 2025.